

ГНІЗДУВАННЯ ПТАХІВ НА ОПОРАХ ЛІНІЙ ЕЛЕКТРОПЕРЕДАЧІ В ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОМУ РАЙОНІ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А.О. Шевцов

Українське товариство охорони птахів; вул. Героїв Сталінграду, 19, кв. 26, м. Олександрія, Кіровоградська обл., 28008, Україна
Ukrainian Society for the Protection of Birds; Heroyiv Stalingradu str. 19/26, Olexandriya, Kirovograd region, 28008, Ukraine
✉ shevcov_anatolii@mail.ru

Nesting of birds on supports of power lines in Olexandriya district of Kirovograd region.
- A.O. Shevtsov. - *Avifauna of Ukraine*. 5. 2014. - Data were collected in 1994–2010. Nesting of 7 bird species were registered. Power lines are the main breeding site for the Hobby and the Raven. About 90% of pairs nested on electric pillars. White Storks nested mainly on street poles in villages and towns (37.3% of all nests). Jackdaws often used cavities in upper parts of concrete poles. Saker Falcons, Kestrels and Rooks nested on power lines only occasionally. [Ukrainian].

Key words: breeding, nest, occurrence.

У 1994–2010 рр. виявлене гніздування на опорах ЛЕП 7 видів птахів. Вони вже стали основним місцем гніздування великого підсокола і крука. Білі лелеки також часто влаштовують гнізда на електричних стовпах. Галки охоче використовують порожнини у верхній частині бетонних стовпів. Балабан, боривітер і грак гніздяться на ЛЕП лише випадково.

Ключові слова: розмноження, гніздо, зустрічальність.

Створена в 1950–1970 рр. мережа високовольтних ліній електропередачі (ЛЕП) у центральній частині України стала причиною переходу деяких видів птахів до гніздування на її опорах. У вітчизняній літературі до останнього часу більше уваги приділялося проблемі загибелі птахів на ЛЕП (Галинская, Габер, 1992; Архипов, 2000; Прокопенко, 2000). Інформації по гніздовій фауні птахів високовольтних опор ЛЕП мало, а для території Кіровоградської області вона взагалі відсутня.

Адаптація птахів до гніздування на опорах ЛЕП дає деякі переваги в порівнянні з їх природними місцями оселення. Перш за все, зводиться до мінімуму фактор турбування птахів, а руйнування гнізд, загибель кладок і виводків від хижаків, вилучення браконьєрами яєць і пташенят рідкісних хижих птахів практично неможливі (Пилюга, Тилле, 1991). Винятками можуть бути ремонтні роботи на ЛЕП, загибель гніздових птахів від ураження струмом і несприятливих метеорологічних умов.

У цілому використання птахами стовпів ЛЕП для гніздування набуває останнім часом масового характеру (Дугинцов, Панькин, 1991; Бундзяк, 1993; Грищенко, Яблоновская-Грищенко, 2004; Грищенко, 2007а; Гаврилук, 2009; Волошин, 2010; Панченко, 2011 та ін.), що може спричинити в деяких ви-

падках і негативні наслідки. По-перше, забруднення проводів продуктами метаболізму призводить до швидкого псування електромережі. По-друге, деякі птахи в якості будівельного матеріалу нерідко використовують довгі (до 1,5 м) шматки дроту, які можуть викликати коротке замикання й аварії ЛЕП із серйозними наслідками.

Матеріал і методика

Матеріали для даного повідомлення зібрані нами на території Олександрійського району в 1994–2010 рр. Детальні моніторингові роботи проведені в західній його частині, де на пробній ділянці площею 1 тис. км² проводилися щорічні обліки гніздових видів. Досліджувана територія знаходиться в басейні р. Інгулець на межі степової і лісостепової природних зон України.

Збір даних проводили шляхом візуального обстеження високовольтних опор ЛЕП на пішохідних, велосипедних і автомобільних маршрутах з використанням 10^x бінокля і топографічних карт (1:100 000), на які наносили всі знайдені гнізда. Під постійним контролем знаходилося 180 км високовольтних ЛЕП.

Результати та обговорення

Всього на гніздуванні виявлені 7 видів птахів, що належать до 3 рядів: Лелекоподібні представлені 1 видом, Соколоподібні і Горобцеподібні – по 3. У зв'язку з відсутністю подібних досліджень для Кіровоградської області, нижче наводиться характеристика гніздування кожного виду.

Білий лелека (*Ciconia ciconia*). На території Олександрійського району стовпи ЛЕП є одним з основних місць гніздування виду. За результатами проведеного нами у 2000 р. обліку було встановлено, що із 67 виявлених гнізд 25 (37,3%) розміщені на стовпах ЛЕП, з них одне, в с. Морозівка, знаходиться на старій дерев'яній П-подібній високовольтній опорі (Шевцов, 2002). Це гніздо побудоване птахами самостійно в 1992 р. З тих пір воно використовується лелеками кожного сезону. Загибелі птахів, кладок або виводків не відмічено. Кількість пташенят перед вильотом – 3–4, в середньому – 3,2 (n = 12). Частка гнізд білого лелеки на опорах ЛЕП неухильно збільшується по всьому ареалу (Грищенко, 2007б).

Балабан (*Falco cherrug*). Надзвичайно рідкісний вид регіону. Одна невдала спроба гніздування зафіксована навесні 1995 р. в околицях с. Андріївка. Пара дорослих птахів із явною шлюбною поведінкою трималася біля минулорічного гнізда крука (*Corvus corax*) близько 10 днів. Гніздо розміщувалося у верхній частині металевої пірамідальної опори на висоті близько 20 м. Причиною невдалого гніздування пари можливо є інтенсивний

рух автотранспорту на автодорозі Київ – Дніпропетровськ, яка проходила на відстані 40 м від гнізда.

Великий підсоколик (*F. subbuteo*). Малочисельний вид регіону. Відмічено гніздування 4 пар. Зустрічальність становить 1 пару на 45 км ЛЕП. Займають гнізда круків на металевих пірамідальних ($n = 3$) і П-подібних ($n = 1$) опорах. Відмічений один випадок вигнання з гнізда пари звичайного боривітра (*F. tinnunculus*).

Усі знайдені гнізда розміщувалися у відкритому ландшафті: 3 – серед полів і одне – на схилі цілинної балки. Висота гнізд від землі 15–25 м, в середньому – 20,0 м ($n = 4$). У виводках перед вильотом 2–3, в середньому – 2,6 пташеняти ($n = 7$). За період досліджень чисельність виду залишалася стабільною.

Звичайний боривітер (*F. tinnunculus*). Звичайний вид регіону. Високовольтні опори ЛЕП не відносяться до основних місць гніздування в даній місцевості. Відмічено гніздування 3 пар. Зустрічальність – 1 пара на 60 км ЛЕП. Займає гнізда круків на металевих пірамідальних опорах ($n = 2$) або порожнини на верхівках залізобетонних стовпів ($n = 1$).

Галка (*Corvus monedula*). Для гніздування на високовольтних ЛЕП використовує виключно порожнини у верхніх частинах залізобетонних опор. Оселяється невеликими «лінійними» колоніями по 3–7 пар. Так, на ділянці ЛЕП між м. Олександрія і с. Куколівка довжиною 13 км відмічені 3 колонії по 4, 5 і 7 гніздових пар. Кожна з пар займала нішу в окремій опорі.

Зустрічальність становить 1 пару на 1,2 км ЛЕП. Враховуючи те, що залізобетонні опори становлять приблизно 30% всіх високовольтних ЛЕП району, загальну чисельність галок, що гніздяться на них, можна оцінити в 40–45 гніздових пар.

Грак (*C. frugilegus*). Єдине колоніальне поселення відмічене в м. Олександрії на одній металевій пірамідальній опорі. У 1999 р. на ній було 2 жилих гнізда, у 2000 р. – 11. Незважаючи на те, що колонія розміщувалася поруч із прохідною Рудоремонтного заводу з інтенсивним рухом пішоходів і автотранспорту, в усіх гніздах розмноження було успішним. Гнізда були побудовані на висоті від 8 до 20 м.

Крук (*C. corax*). На території Степової зони України гніздування крука на високовольтних опорах ЛЕП відмічається з початку 1980-х рр. (Пилюга, Тилле, 1991). У теперішній час вони є основним місцем гніздування виду в регіоні досліджень (Шевцов, 2004). Із 28 зареєстрованих гнізд 22 (78,5%) розміщувалися на високовольтних опорах. Зустрічальність становить 1 пару на 8,2 км ЛЕП. 19 гнізд (86,3%) побудовані на пірамідальних металевих опорах, 2 (9,0%) – на металевих конструкціях залізобетонних стовпів і 1 (4,5%) – на П-подібній металевій опорі. Висота розміщення гнізд над землею – 10–30 м, в середньому – 19,2 м ($n = 17$).

За нашими спостереженнями, з середини 1990-х рр. відбувається збільшення чисельності виду. Причиною цього можливо є високий ступінь успішності розмноження. У виводках перед вильотом буває по 2–4, в середньому – 3,1 пташеняти ($n = 12$). Невдале гніздування на ЛЕП відмічене лише одного разу. Гніздо з кладкою впало з опори під час бурі.

Більшість гніздових пар круків використовують гнізда декілька років підряд. Відмічено 4 випадки будівництва нових гнізд на місці повністю зруйнованих у зимовий період минулорічних.

* * *

Таким чином, на території Олександрійського району високовольтні опори ЛЕП є основним місцем гніздування для великого підсоколика і крука. Близько 90% гніздової популяції кожного з цих видів влаштовують гнізда саме на них. У населених пунктах білі лелеки гніздяться переважно на вуличних стовпах ЛЕП. На них розміщено 37,3% всієї гніздової популяції виду в Олександрійському районі. Гніздування на високовольтних опорах балабана, борівітра і грака носить випадковий характер.

ЛІТЕРАТУРА

- Архипов А.М. (2000): О гибели птиц на линиях электропередачи в Одесской области. - Беркут. 9 (1-2): 126-127.
- Бундзяк П.В. (1993): Гніздування сороки на електролінії. - Беркут. 2: 33.
- Волошин В.А. (2010): Про гніздування підсоколика великого в гніздах круків на опорах ЛЕП. - Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Дніпропетровськ. 32-33.
- Гаврилюк М.Н. (2009): Гнездование клинтуха в бетонных столбах в Черкасской области. - Беркут. 18 (1-2): 209-210.
- Галинская И.А., Габер Н.А. (1992): Белый аист и ЛЕП: проблемы и пути решения. - Аисты: распространение, экология, охрана. Минск: Наука і тэхніка. 36-45.
- Грищенко В.Н. (2007а): Гнездование дрозда-рябинника на столбе электролинии. - Беркут. 16 (1): 6.
- Грищенко В.Н. (2007б): Изменения в выборе мест гнездования белым аистом в Украине. - Беркут. 16 (1): 52-74.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. (2004): Гнездование большой синицы в бетонных столбах контактной сети железной дороги. - Беркут. 13 (1): 12.
- Дугинцов В.А., Панькин Н.С. (1991): Гнездование врановых на металлических опорах линий электропередач. - Мат-лы 10-й Всес. орнит. конф. Минск: Наука і тэхніка. 2 (1): 203.
- Панченко П.С. (2011): О гнездовании сизоворонки в железобетонной опоре уличного освещения. - Беркут. 20 (1-2): 175-176.
- Пилюга В.И., Тилле А.А. (1991): Адаптация балабана к антропогенной среде в Северо-Западном Причерноморье. - Мат-лы 10-й Всес. орнит. конф. Минск: Наука і тэхніка. 2 (2): 147-148.
- Прокопенко С.П. (2000): Гибель дроф на Керченском полуострове. - Беркут. 9 (1-2): 123-124.
- Шевцов А.О. (2002): Чисельність і деякі особливості екології білого лелеки в Олександрійському районі Кіровоградської області. - Беркут. 11 (2): 154-157.
- Шевцов А.О. (2004): Матеріали до екології крука в Кіровоградській області. - Беркут. 13 (1): 93-97.